

מלוך יקרוך ויהושים נפלאים מלוך
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מִי־הָרְאָה חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאִזְרֵייתָא
יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

קבלת שכר על שמירת שבת בשב ואל תעשה כעשיה בקום ועשה

שבכלל יש להבין, הרי כל הנסים והנפלאות אשר עשה ה' יתברך עמנו הכל היה לצורך, הנסים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף היו עבור כלל ישראל, וכן מעמד הר סיני היה ללמד תורה לישראל, אמנם מה שנאמרו זכור ושמור בדיבור אחד שהראה הקדוש ברוך הוא מה שאין היכולת ביד בשר ודם לעשות, איזה תועלת יש בזה הנס שהראה ה' יתברך כי הוא כל יכול.

דיבור אחד ללמדנו ששכר שמור כשכר זכור

תשובה לדבר, שכבר אמרו חז"ל (שבת י:): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, והטעם שקרא הקדוש ברוך הוא לשבת מתנה טובה, כי בכל הקנינים שהאדם רוצה לקנות, הן קניינים הגשמיים והן קניינים הרוחניים, בכלם צריך להתייגע ולעשות השתדלות לקנותם, כמו שאמרו בגמרא (מגילה ו:): לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, זולת בשביתת השבת שאין האדם עושה דבר ובכל זאת מקבל שכר על זה, וזו המתנה טובה, שעל אף שאינו עושה שום דבר הוא מקבל שכר.

ובזה יבואר למה נאמרו זכור ושמור בדיבור אחד, להורות על ענין זה, שהרי זכור היא מצות עשה, זכרהו על היין (פסחים קו.), והיא הכוללת את המצוות המעשיות של שבת קודש, ושמור היא מצות לא תעשה, דהיינו לשמור עצמו מעשיית כל מלאכה. ולכאורה מן הנראה שעל החלק של זכור שיש בה קום ועשה יקבל יותר שכר מאשר על החלק של שמור שהוא רק יושב ואינו עושה שום דבר. מפני כך נאמרו זכור ושמור בדיבור אחד, שהורה לנו ה' יתברך בזה, שכמו שהוא מקבל שכר על הזכירה כן מקבל שכר על השמירה, והוא חסד גדול ומתנה טובה מאתו יתברך. לכך נסמך הפסוק 'ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', להודיענו כי הוא מחסדי ה' יתברך שמשלם שכר גם על השתים ז"ו שמעתי, דהיינו חלק השמירה שנאמר בדיבור אחד עם חלק הזכירה, כמעשהו' כאילו הוא עשה מעשה, עכ"ק.

מן העשיה, ומהו שאמר 'לעשות את השבת'. אלא בכל רגע שמונע עצמו מן העשיה הרי הוא נחשב כעושה מצוה, לפיכך נאמר 'לעשות את השבת' בעשיה שיש בה ממש.

שתים זו שמעתי - זכור ושמור

על דרך דבריו דרש מהר"ם א"ש ע"ה על הפסוקים בתהלים (סב יב-יג) 'אחת דיבר אלקים, שתים זו שמעתי, כי עוז לאלקים. ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו'. והביא רש"י דרשת רבותינו ז"ל (מכילתא יתרו פר' דבחודש ז) דקאי על זכור ושמור אשר בדיבור אחד נאמרו, וזהו שאמר 'אחת דיבר אלקים' אך 'שתים זו שמעתי'. 'כי עוז לאלקים' מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכול לשמוע. ויש להוסיף ולציין שהוא מרומז במה שאמר 'שתים זו שמעתי', ז"ו ראשי תיבות ז'כור ו'שמור. ויש להבין מהי השייכות לפסוק שנשמך אחר זה 'ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו'. בכדי לבאר הענין מוסיף עוד לברר,

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת (לא יד).

מיוחד הוא יום השבת שהוא מקיף את כל מעשי האדם במשך כל היום, ובכל רגע ורגע יש לאדם את ההזדמנות לקדש את עצמו ולעשות את כל מעשיו בדרך המותרת ולא בדרך האסורה, וכל אורחות היהודי שונים הם ביום השבת מכפי רגילותו בימות השבוע, נמצא שבכל שעה ושעה הוא מתגבר על עצמו שלא ללכת אחר יצרו אלא לעשות הכל כפי שהתורה מורה לו.

בזה זוכה למה שאמרו חז"ל (קידושין לט:): ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, ומבואר שם דהיינו כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה, והרי ביום השבת בכל רגע מונע האדם עצמו מלהתנהג כדרכו בחול ולעשות הכל באופן המותר בשבת, ונמצא שבכל רגע ורגע הוא כעושה מצוה בפני עצמה.

ועל פי זה הסביר באור החיים הקדוש את הפסוק (פסוק טז) 'לעשות את השבת', ולכאורה עיקר מצות השבת היא להימנע

מִי־הָרְאָה דְפִלְיָאָה

כפי הענווה יכול להתגבר על יצרו

כל שנוהג בענווה ושפלות זוכה לסיוע מן השמים להתגבר על יצרו, ולהיפך המתגאה ברוחו ניטל ממנו אותו הסיוע וממילא הוא נופל ברשת היצר הרע, וכמו שאמרו בגמרא (סוכה נב.) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו. ואיתא בשם צדיקים שאי אפשר לזכות לעזרת ה' יתברך כנגד היצר הרע אלא מי שהוא עניו ושפל, אבל בעל גאווה הרי אין הקב"ה יכול לדור עמו (סוטה ה.), ואין הקב"ה מסייע בידו להתגבר על היצה"ר, וכיון שאין לו את הסיוע מהשמים הרי הוא נופל ביד יצרו.

מידת הענווה מסלקת את השטן

בכוח שם מ"ה מסלקים את השטן מעלינו, וזהו הרמז כמו שמובא בשם גורי האריז"ל ש'ענווה' בגימטריא סמא"ל כי אין סמא"ל שולט במי שיש בו ענווה, שבכך שיתקיים בו מה שכתוב (ישעיה נז טו) 'ואת דכא ושפל רוח', וכמו שדרשו חז"ל (שם) אני את דכא, ופירש רש"י: אני מרכין שכינתי אצלו, וכשיתרחק ממידת הגאווה תהיה השכינה איתו, ואז יהיה הקדוש ברוך הוא בעזרו להתגבר על יצרו הרע.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

הסתלקות צדיקים המכפרת

שכלו וחכמתו, והיה אם נפל זה במלחמה אין אחר שימלא את מקומו, כי כלי מלחמה שלו הינם שכלו חכמתו ובינתו אבדו כולם יחד עם בעליהם. זהו שקונן דוד המלך ע"ה 'נפלו גבורים' שמתו שאול ויהונתן, ולא זו בלבד, אלא סכנה גדולה מרחפת עלינו כי גם 'נאבדו כלי מלחמה', ואין מי שימשיך את המלוכה בדרכו של שאול המלך כיון שאין לנו את רוחב בינתו. מעתה ראיה לחילוק שאמר המנחת יצחק ע"ה, כי בכל אבידת צדיק ר"ל ישנם שני הפסדים, האחד הוא הצדיק עצמו, שלכך אין תחליף בבחינת 'נפלו גיבורים'. אך יש הפסד נוסף שהוא אבידת 'כלי מלחמה', הם דרכי הצדיק ותורתו, ועליהם יש לשים לב שלא יאבדו, רק ילכו הכל בדרכי הצדיק ובאור תורתו שהאיר לרבים, ובזה על כל פנים יישארו בידינו כלי המלחמה.

שלוש דרגות באבלות

והנה, כשמקוננים על פטירת צדיק וחכם שהיא שקולה כשריפת בית אלוקינו או יותר ישנם שלוש דרגות באבלות, כמו שהתאבל ירמיה הנביא על החורבן ואמר (ירמיה ו כו) 'בת עמי חגרי שק, והתפלשי באפר, אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים' וגו'. **הדרגה הראשונה** - 'חגרי שק', שכאשר אדם מרגיש באבלות גדולה הרי הוא לובש שק או קורע קריעה [וכך עשה מרדכי הצדיק, כמו שכתוב (אסתר ד א) 'מרדכי ידע את כל אשר נעשה, ויקרע מרדכי את בגדיו, וילבש שק ואפר' וגו']. **והדרגה השנייה** - 'התפלשי באפר', שהוא יושב על הארץ והגוף כולו מושפל כשהוא מרגיש בעצמו את האפר. אבל **הדרגה הגבוהה ביותר היא** - 'אבל יחיד עשי לך', שהוא מתאבל כמו אדם שאיבד את הבן היחיד שלו ומרגיש שאין לו כלום ונגמר לו הכל, ונושא דברי הספד ונהי וקינה בקול בכי תמרורים, בבחינת 'הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי אשר עולל לי (איכה א יב), וכך צריך להרגיש בסילוקו של צדיק וחכם, שכל אחד מהצדיקים הוא יחיד בדורו ממש בבחינה שלו ובעבודת הקודש לפי שורש נשמתו

במיתת צדיקים שהיא שקולה כשריפת בית אלוקינו, ונתקשו המפרשים ממה שאמרו במדרש (איכ"ר א לז) שסילוקו של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר מחורבן בית המקדש. כתב **המנחת יצחק ע"ה** ליישב סתירה זו [בהספד שאמר ביום רביעי פרשת שמות, י"ז טבת תשל"א לפ"ק, לכבוד יומא דהילולא של הגאון מוהר"ר פנחס עפשטיין זלה"ה, ראב"ד העדה החרדית, בירושלים עיה"ק תובב"א. וראה עוד בשו"ת מנחת יצחק (הקדמה לחלק ז)], שבשריפת בית אלוקינו אף על פי שנחרב בית המקדש עצמו בעוונותינו הרבים, מכל מקום תורת בית המקדש, דהיינו תורת הקרבנות, עדיין קיימת עד שירחם ה' יתברך וישלח לנו משיח צדקנו במהרה בימינו, כמו שאמרו חז"ל (מנחות קי). כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן אם לומדים את תורתו של הצדיק וממשיכים בדרכיו הטובים לאחר מיתתו, הרי זה נחשב רק כשריפת בית אלוקינו ולא יותר.

אך אם לקח עמו גם תורתו, שאין מי שעוסק בתורתו ואין הולכים בדרכיו חס ושלוש, אזי הוי סילוקו יותר משריפת בית אלוקינו, וזה כוונת הכתוב (ישעיה כט יד) 'ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבונים, תסתתרו', שגם חכמתו ובינתו נסתרה, אז הוי הפלא ופלא יותר משריפת בית אלוקינו.

גיבורים וכלי מלחמה - שתי אבדות בהסתלקות שאול המלך ע"ה

ראיה לדבריו יש ללמוד מבכיינתו של דוד המלך ע"ה על פטירתם של שאול המלך ע"ה ובנו יהונתן, שהספידם 'איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה' (שמואל ב' א כז), שלכאורה קשה להבין מדוע נאבדו כלי המלחמה במיתת הגבורים. ועוד, לשם מה להספיד את כלי המלחמה שאבדו. אך הביאור הוא, כי יש שני סוגי לוחמים במלחמה. יש אחד הלוחם בחרב ובחינת, והיה אם יפול במלחמה הרי שיבוא אחריו מי שימלא את מקומו. אבל יש הלוחם בלי חרב וחנית רק בתחבולות

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם (ל יג). כתוב בפסוק (שיה"ש ו ב) 'דודי ירד לגנו לערוגות הבושם לרעות בגנים וללקוט שושנים' ודרשו במדרש (שיה"ש"ר שם): 'דודי זה הקב"ה, ירד לגנו זה העולם הזה, לערוגות הבושם' אלו ישראל, 'לרעות בגנים' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, 'וללקוט שושנים' אלו נשמות הצדיקים.

הכוונה בזה היא, כי כאשר הקב"ה יורד לעולם הזה לגבות את חובו, נפרע מן הצדיקים תחילה, כמו שפירש **האור החיים הקדוש** בפרשתנו 'כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם', וזה לשון קדשו: בא הכתוב לגלות נסתרות לה' אשר יעשה בעולמו דבר שכל רואה יתמה, בהלקח איש צדיק ישר קודם זמנו, יחצו ימיו כמשפט המתחייב לאנשי דמים ומרמה, ויבהלו רעיוני האדם לחשוב אחד מב' דרכים, או יכחיש בר מינן אושר הצדיקים, כי אין טוב בעמל האלהי, או יחשוב כי זה האיש מצפוננו אינו כנגלה ממנו והורעה חזקתו לטוב.

אשר על כן אמר ה' 'כי תשא את ראש בני ישראל', פירוש, אם תראה שיסתלק ראש בני ישראל בלא עת, ולא יעלה בכלח כעלות גדיש בעתו, הטעם הוא 'לפקודיהם', על דרך אומרים ז"ל (שיה"ש"ר א יד) בפסוק (שיה"ש שם) 'אשכול הכופר דודי לי' ואמרו ז"ל, איש שהכל בו הוא כופר נפשם של ישראל, והוא אומר 'לפקודיהם', לשון חסרון, על דרך אומר (במדבר לא מט) 'ולא נפקד ממנו איש', כי לצד חסרון ישראל שנתחייבו, לזה אני נוטל את ראשם בעדם לכופר נפשם שלא ימותו כל ישראל. ע"כ.

וזהו שאמר הנביא (ישעיה נז א) 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק', כי כל אסיפת צדיק אינו מפני חטאו ח"ו, אלא מפני הרעה נאסף הצדיק.

האם מיתת צדיקים שקולה

כשריפת בית אלוקינו או יותר

חז"ל (ר"ה יח:) מתארים את האבדה

קֶרֶן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה - בזכות הענווה

וכך אמר משה רבינו לבני ישראל (דברים י יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ותיבת 'מה' רמז למידת הענווה כמו שאמר משה (לעיל טז ז) 'נחננו מה', כאומר, 'מה ה' שואל מעמך' שמבקש הוא ממך להיות 'מה', וכך יבואו אחריה שאר המידות שעל ידי זה תזכה 'כי אם ליראה את ה' אלקיך', ללכת בכל דרכיו, ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך'.

ג. הענווה מסוגלת לקבלת התפילות

בזכות הענווה זוכים ישראל גם שתתקבל תפילתם בשמי מעונה, כן מצינו בדוד המלך ע"ה שהשפיל עצמו באומרו (תהלים כב ז) ואנכי תולעת ולא איש, ועל ידי כך זכה לכוח התפילה, כמו שאמרו חז"ל (מדרש תהלים שם) 'ואנכי תולעת ולא איש', מה התולעת הזו אין לה אלא פיה, כך ישראל אין להם אלא תפלת הפה, מה תולעת מתעקרת את האילן בפיה, כך ישראל מתעקרת בפיהם ובתפלתם גזירות רעות שמחשבין עליהם אומות העולם, הדא הוא דכתיב (ישעיה מא ד) 'אל תיראי תולעת יעקב'.

ד. בזכות הענווה זוכים לתורה

אי אפשר לזכות לתורה אלא מי שנוהג במידת הענווה, כמו שכתוב (ישעיה נה א) 'כל צמא לכו למים', ודרשו חז"ל (תענית ז) שהתורה נמשלה למים, וכמו שהמים יורדים תמיד ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם התורה עוזבת את גבוה הרוח ואינה שורה אלא על נמוכי הרוח. ועיקר הבחירה בבני ישראל היתה משום ענוותנותם, כי לא נבחרו ישראל אלא בשביל התורה, כמו שאמרו (רש"י בראשית א א) שישאל נקראו 'ראשית' והתורה נקראת 'ראשית', וכמו שאין זוכים לתורה אלא על ידי ענווה, כן בחירתם של בני ישראל היא בגלל מידת הענווה שבהם.

לפיכך משה רבינו בזכות ענוותנותו הוא שזכה למסור את התורה לישראל, כמו שכתוב (דברים לג כא) 'וירא ראשית לו חלקת מחוקק ספון', היינו שזכה משה לתורה הפותחת ב'בראשית', בגלל שהיה 'ספון' ונסתר במידת השפלות והענווה, בבחינת 'והאיש משה ענו מאוד' (במדבר יב ג).

הוסיף עוד להשפיל עצמו וחיסר את יו"ד מהתיבה 'עניו' וכתב 'ענו' חסר יו"ד, וענווה זו היא שעמדה לו לקנות את הזכייה העליונה שהיו פניו קורנים בקרני הוד עד שהיו הכל מתייראים מלהביט בפניו, כמו שפירש באור החיים כי משיורי הדיו שבקולמוסו העביר על ראשו וקרנו פניו בקרני ההוד, ומשיורי הדיו בקולמוסו הוא מחמת שנמנע לכתוב יו"ד ב'והאיש משה ענו', שמידת הענווה שהיתה במשה היא שזיכתה אותו לקרני ההוד שלא זכה בהם אדם מעולם.

א. בזכות הענווה מגיעים לקיום המצוות

כוחה של הענווה גדול עד למאוד שכאשר אדם מחזיק עצמו בענווה זוכה להגיע לקיום כל מצוות התורה, כפי שמצינו באברהם אבינו ע"ה שעל ידי שאחז במידת הענווה עד שאמר על עצמו (בראשית יח כז) 'ואנכי עפר ואפר', זכו בניו למצות אפר פרה ולמצות עפר סוטה, כדאיתא בגמרא (חולין פח:). וביאר בתורת חיים (ד"ה בשכר) שעל ידי שהשפיל עצמו כעפר ואפר, זכה שיקיימו בניו מצוות גם בדברים שפלים ופחותים כעפר ואפר.

ב. הענווה שער ליראת שמים

וכן ידוע הוא כי כדי להגיע ליראת שמים נדרש מהאדם לסגל לעצמו מידת הענווה, כמו שאמר הכתוב (משלי כב ד) 'עקב ענווה יראת ה', ופירש רש"י: בשביל הענווה יראת ה' באה. וכך איתא בגמרא (ע"ז כ:): ענווה מביאה לידי יראת חטא. ואף זה למדנו ממשה רבינו ע"ה העניו מכל אדם שהיה מופלג במידת היראה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לג:): שיראת שמים לגבי משה דבר קטן היא, כי לרוב שפלותו וענוותנותו זכה גם ליראת שמים.

ובזה יבואר גם הלשון 'לגבי משה מילתא זוטרתא', היינו אותם שמתחברים אל משה רבינו ולמדים ממנו לנהוג בענווה ומרגישים בעצמם כ'מילתא זוטרתא', להם ודאי יראת שמים דבר קטן הוא, מאחר ורכשו בעבודתם את מידת הענווה המביאה ליראת שמים.

וְיִהְיֶה בְּרִדַּת מֹשֶׁה מִהָרַם וּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתוֹ מִן הָהָר, וּמִשָּׁה לֹא יָדַע כִּי קֶרֶן עוֹר פְּנֵיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ. וַיֵּרָא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קֶרֶן עוֹר פְּנֵיו וַיֵּירָאוּ מִגֹּשֶׁת אֱלֹהֵי (לד כט-ל). בפתח דברינו נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל כי עיקר נשיאות חן של בני ישראל בעיני הקב"ה היא בזכות מידת הענווה, שאמרו בגמרא (חולין פט.) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם' וגו' (דברים ז ז), אמר להם הקב"ה לישראל, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני (בראשית יח כז) 'ואנכי עפר ואפר', למשה ואהרן אמרו (שמות טז ז) 'נחננו מה', לדוד אמר (תהלים כב ז) 'ואנכי תולעת ולא איש'. אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד אמר (בראשית יא ד) 'הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר (לעיל ה ב) 'מי ה', לסנחריב אמר (מלכים ב' יח לה) 'מי בכל אלהי הארצות' וגו', לנבוכדנצר אמר (ישעיה יד) 'אעלה על במתי עב', לחירם מלך צור אמר (יחזקאל כח ב) 'מושב אלהים ישבתי בלב ימים'.

עיקר הענווה כשמשפיל עצמו למרות מעלותיו - הלימוד ממשה רבנו ע"ה

והנה, אל יחשוב האדם שבקלות יזכה למידת הענווה, כי עיקר הענווה היא, שגם כשיהיו באדם מעלות רבות ונכבדות, למרות זאת לא יגבה ליבו בקרבו, ובכך יגיע לשלמות הענווה. על כך אמרו בגמרא (נדרים לח.) שהקב"ה אינו משרה שכנתו כי אם על אדם חכם גבור עשיר ועניו, וכמו שמצינו אצל משה רבינו שהיו בו כל המעלות הללו, ולמרות כל מעלותיו לא התגאה אלא השפיל עצמו בענווה, וענווה זו הבאה אחרי כל המעלות הללו היא היא הרצויה והנאותה ביותר.

בזכות ענוותנותו זכה משה לקרני ההוד

לימוד גדול זה לימדתנו תורתנו הקדושה בפסוק שלפנינו, שכפי גודל הענווה כן זוכה למדרגות רמות ונפלאות, כי משה רבינו היה העניו מכל האדם, וכל כך הפליג בענוותנותו עד שכשבא לכתוב בתורה (במדבר יב ג) 'והאיש משה עניו מאוד',

יצא לאור ע"י מכון אור לישראלים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראלים
עיצוב ועימוד: שוקי קנר

